

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ *

“ΕΓ ΠΡΑΤΤΕΙΝ,,

ΕΓΛΩΣΣΑ παντὸς ἔθνους εἶνε τὸ πρώτιστον καὶ δι-
αρκέστερον προϊὸν τῆς ζωῆς του, εἶνε αὐτὴ ἡ ἔθνικὴ
ζωὴ ἐν τῇ μυχικιτάτῃ ἐνεργείᾳ τῆς συλλήψεως καὶ
παραστάσεως τῶν ἔννοιῶν. Πᾶσα δύμας ζωὴ εἶνε
κίνησις καὶ πᾶν ζῶν ἀναγκαῖως μεταβάλλεται σὺν τῷ γρόνῳ.
Διὸ κι λέξεις, ως συμβολικοὶ τύποι εἰκονίζοντες τὰς ἔννοιας,
ἔνεκα τῆς διηγεκοῦς ἀλληλεπιδράσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἔξω-
τερικοῦ κόσμου ὑφίστανται ἀναποδράστως τὰς συνεπείας τοῦ
γενικοῦ τούτου νόμου. Αἱ εἰκόνες καὶ κι λέννοιαι ὑπόκεινται εἰς
ἄλλοιωσεις.

Τὸ σημανόμενον τῆς λέξεως ποικιλῶς χρωματίζεται, βαθ-
υδὸν ἀλλοιοῦται καὶ βραδέως ἔξελισσόμενον ἀπομακρύνεται
ενίστε ἐκ τῆς ἀφετηρίας του τόσον πολύ, ὥστε φθάνει καὶ μέ-
χρις αὐτῶν τῶν ἀντιπόδων τῆς ἀρχικῆς ἔννοιας. Οἱ ποικιλοὶ¹
χρωματισμοὶ, κι ἀλλοιώσεις καὶ κι προσθήκαι σπανίως ἐκφρά-
ζονται διὰ νέας λέξεως, πλαττομένης ἐπὶ τούτῳ. Αἱ ποικιλίαι
καὶ μεταχρονώσεις τῆς ἀρχικῆς ἔννοιας προτιμῶσι νὰ γίνωσιν
ἐγκάθετοι εἰς τὴν ἔτοιμον καὶ ὑπάρχουσαν λέξιν καὶ ως νεή-
λυδες στενογωροῦν τοὺς ἀρχαιοτέρους οἰκιστάς, οὓς ἐκδιώκουν
πολλάκις τελείως ἢ καταδικάζουν εἰς μαρασμὸν ἢ εἰς λήθην.

Ἐν ἀρχῇ λοιπὸν πᾶσα λέξις ἔχει μίαν ἔννοιαν καὶ ἀποτελεῖ

* ΣΗΜ. Ο ἐν Κων.] λει: διαπρεπῆς καὶ πολυμαθέστατος φίος καὶ συ-
εργάτης του “Ημερολογίου κ. Γ.” Αποστολίδης, διν ἐγνώρισαν ἡδη οἱ ἀνα-
γνῶσται αὐτοῦ, εὐηρεστήθη νὰ τιμήσῃ καὶ τὸν παρόντα τόμον διὰ τῆς
πολυτίμου συνεργασίας του, παρέχων ἀληθῶς πρωτότυπον καὶ ἐποικοδο-
μητικὸν ἀνάγνωσμα περὶ τῆς φιλοτοփικωτάτης τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων:
«εν πράττειν». Τὴν ἐπίσης ὠραίαν ἀνάλυσιν τῆς λέξεως: «σχολά-
ζειν» ἐπιφυλάσσομεν διὰ τὸ “Ημερολόγιον τοῦ ἐπομένου ἔτους, μὴ
δυνάμενοι, ἐλείψει χώρου, νὰ συμπαραθέσωμεν ώδε καὶ ταύτην ως
ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῆς ὅλης μετέτης.

μονοκατοικίαν· ἀλλὰ ταχέως, προϊστόσης τῆς ἀναπτύξεως τῆς διανοίας, μετατρέπεται οἷονεὶ εἰς μεγάλην πολυώροφον οἰκοδομὴν ὅπως στεγασθῇ τὸ αὐξάνον πλῆθος τῶν ἐννοιῶν. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν μορφοῦται καὶ πλουτίζεται ἡ γλῶσσα, οὐδόλως διαφέρει τοῦ τρόπου, καθ' ὃν μικρὰ κώμη προσδεύουσα γίνεται μεγαλούπολις. Ἐπειδὴ καθίσταται ἀδύνατον νὰ κτίζωμεν χωριστὴν καλύθην δι' ἔκαστον ἄτομον ἢ ἔνα οἶκον δι' ἑκάστην οἰκογένειαν, μεγεθύνομεν τὴν χωρητικότητα κατὰ πάσας τὰς διαστάσεις, ἐγείρομεν βαθμηδὸν πολυοροφώτερον οἶκον καὶ στεγάζομεν ἐκεῖ κατὰ δρόφους καὶ διαμερίσματα πληθὺν συγγενῶν ἢ ζένων, καὶ οὕτως ἔξοικονομοῦμεν καὶ χῶρον καὶ χρόνον καὶ εὔκολον συγκοινωνίαν τῶν κατοίκων πρὸς ἄλλήλους. Ἀκριβῶς τὸ αὐτὸν συμβούτινον καὶ εἰς τὰς λέξεις ὅταν μεγεθύνεται ἡ περιεκτικότης τῶν. Ἡ ἀρχικῶς μονοσήμαντος λέξις πάσχει ὅ, τι καὶ ἡ Μονὴ ἡ πρωτοισμένη ἐξ ἀρχῆς δι' ἔνα μονάζοντα ἄλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τῆς δηλοῦσα τὸ ἐνδιαίτημα πολλῶν μοναχῶν. Τὸ σκωπτικῶς ὥραῖον ἐπίγραμμα τοῦ Παλαδᾶ:

«Ω πληθὺς μοναχῶν ψευσαμένη μονάδα»

ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῶν λέξεων, ἐν αἷς δίκην μοναχῶν ἐγκλείεται πληθὺς στηματινομένων.

Δὲν παραδοξολογεῖ δέ τις ἴσχυριζόμενος ὅτι εἶνε πτωχὸν τῷ πνεύματι τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, ὅπερ δι' ἑκάστην ἐννοιὰν πλάττει ἰδίαν λέξιν. Ἡ λέξις μένουσα μονοσήμαντος ἔχει ἀδρανῆ καὶ νωθρὰν ζωὴν, βραδεῖαν κυκλοφορίαν καὶ εἶνε στεῖρα καὶ ἄγονος, προδίδουσα ἔλλειψιν παραγωγῆς δυνάμεως τοῦ νοὸς παρὰ τῷ ἔθνει. Οσονδήποτε μέγας καὶ ἀνὴν ἔναι: ὁ ἀσιθμὸς τῶν λέξεων, τοιαύτη γλῶσσα θὰ ὑστερῇ πάντως κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὸν γραμματισμὸν τῶν ἐννοιῶν ἀλλῆς γλώσσης, ἣτις συσσωρεύει ποικιλίαν στηματινομένων ἐν τῇ αὐτῇ λέξει. Εἶνε ἄλλως τε φύσει ἀδύνατον ἡ παραγωγὴ τῶν λέξεων ν' ἀκολουθῇ κατὰ πόδας τὴν παραγωγὴν τῶν ἐννοιῶν ἵδια παρὰ λαῶ εὑφυεῖ καὶ τερποπομένω εἰς πνευματικὰς κατακτήσεις, διότι ὁ ἀσιθμὸς τῶν λέξεων ἔχει πέρας, ἐνῷ αἱ ἐννοιαὶ διαρκῶς κινούμεναι, ἀναπτυσσόμεναι καὶ ἀλλοιούμεναι εἶνε ἄπειροι.

Ο λαὸς βραδέως καὶ σιωπηλῶς, ὡς ἡ ἡρεμος ἀλλὰ διαρκῶς ἐνεργοῦσα φύσις, φιλοσοφεῖ, καὶ κατὰ λόγον τῆς λογικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀποκρυπταλλόνει τὰς ἴδεις του ἐν ταῖς λέξεσιν. Οὕτω μία λέξις παριστᾶ πολλάχις τὴν τελικὴν ἴδεαν, εἰς ἣν ἔφθασεν ὁ λαὸς μετὰ σειρῶν πολλῶν παρατηρήσεων, πολλῶν συλλογισμῶν καὶ κρίσεων, ἀποτελεῖ ἐπιτομὴν πλήθους ἐννοιῶν καὶ

συγκεφαλαιοῖς ἐνίστε ύψιστην φιλοσοφικὴν ἀλήθειαν, ἣν βραδύτερον ἐπερχόμενοι οἱ φιλόσοφοι ἀπλῶς ἀναπτύσσουσιν ἔχοντες τὴν λέξιν εκείνην ὁδηγήτριαν.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἀνευρίσκομεν εἰς μέγχι ἀριθμὸν λέξεων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Λάθωμεν ὡς δεῖγμα δύο μόνον:

« Εὖ πράττειν καὶ σχολάζειν ». Ἐξετάζοντες αὐτὰς πυρακολουθοῦμεν τὴν βαθμιαίαν ἀλλοιώσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας καὶ ἐκπληττόμεθα ἐπὶ τῇ ἀποκαλύψει τῆς βαθυτάτης φιλοσοφικῆς σκέψεως, ἥτις διήκει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐν τῇ ἔξελισσομένῃ συνεγείᾳ τῶν ἀλλοιώσεων καὶ ἐν τῇ ἀλληλουγίᾳ τῶν ἀναπτυσσομένων ἴδεων.

Ἡ ἐκπληξίς ἡμῶν πρὸς τοιαύτην φιλοσοφικὴν ἴδιοφυίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τείνει κακῶς νὰ μειώσῃ τὸν θυμυτικὸν πρὸς τοὺς δικιμονίους φιλοσόφους καὶ αἰσεσιάρχας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, διότι ἡ μεγαλοφυΐα τούτων ἔχει ὡς ἀφετηρίαν καὶ πηγὴν τὴν φιλοσοφικὴν τοῦ λαοῦ ἴδιοφυίαν. Ἡ χώρα αὕτη κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ ἀναδείξῃ μεγάλους φιλοσόφους κατὰ τοὺς αὐτοὺς φυσικοὺς νόμους, καθ' οὓς γεννῶνται: οἱ μεγάλοι ποταμοὶ εἰς εὐρείας γάρας ἔνεκα τῶν πανταχόθεν συμβαλλόντων μικρῶν ἀλλ' ἀπειραρχίθμων ρευμάτων.

A'. — « Εὖ πράττειν »

Τὸ « εὖ πράττειν » ἀρχικῶς ἐσήμανε πράττειν καλῶς, πράττειν ἐπιτυχῶς ἔργον τι τῇ ἐπιτήδευμα.

Εἶτα προσέλαβε τὴν σημασίαν τοῦ κατορθοῦν διὰ μόνης τῆς ἵκανότητος τοῦ πράττοντος ἀνευ συνδρομῆς καὶ βοηθείας τῆς τύχης. Οὕτως ἡ εὐπραξία ἀντιτίθεται τῇ εὐτυχίᾳ. Τρητὴν μνείαν τούτου ἀπαντῶμεν εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα (Γ. 9. 14.) ἔνθι ὁ Σωκράτης λέγει: « πᾶν τούναντίον τύχην καὶ πρᾶξιν ἡγοῦμακι: τὸ μὲν γάρ μὴ ζητοῦντα ἐπιτυχεῖν τινι: τῶν δεόντων, εὐτυχίαν οἷμα: εἴναι, τὸ δὲ μαθόντα τι καὶ μελετήσαντα εὖ ποιεῖν, εὐπραξίαν νομίζω καὶ οἱ τοῦτο ἐπιτηδεύοντες δοκοῦσι: μοι εὖ πράττειν. »

Οὕτως ἐκ τοῦ εὖ πράττειν ἀφησέθη τῇ τύχῃ, ἀλλὰ προσετέθησαν αἱ ἔννοιαι τῆς μαθήσεως καὶ μελέτης, ἥτοι τῆς γράσεως τοῦ πραττομένου ἔργου τῇ ἐπιτήδευματος.

Βραδύτερον προσέλαβε καὶ τὴν σημασίαν τοῦ « ὑγιαίνειν » ἥτοι τοῦ ἔχειν ἀρμονικῶς λειτουργοῦντα τὸν ὄργανον τοῦ σώματος, διότι παρετηρήθη ὅτι ἀνευ ὑγείας ἀδύνατον τυγχάνει τὸ εὖ πράττειν.

· Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ὑλικῶν, γειρωνακτικῶν καὶ μηγανικῶν πρά-

ξεων, οὐπαριχει τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἡθικῶν ποάξεων, ἐφ' ὃν ἐπειζετάθη τὸ σημαντόμενον τῆς λέξεως. Ἡ ὄρθη καὶ ἐπιτυχὴς τούτων ἐκτέλεσις κατὰ τὰς ἀπείρως διαφόρους ἐκάστοτε περιστάσεις τοῦ βίου, ἐφάνη ὅτι εἶνε ἔργον πάλιν τῆς γνώσεως, ἥτις εἰδικώτερον ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν βιωτικῶν περιστάσεων καλεῖται « φρόνησις ἢ εὔθουσια ».

Τὸ ὄρθως ὅμως βουλεύεσθαι καὶ τὸ φρονίμως πράττειν ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ὑγείας τῆς ψυχῆς, ἥτοι ἐκ τῆς ἀξμονικῆς λειτουργῶν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων.

Οὕτω βαθυτηρὸν ἢ λέξις κατέστη ως κοινὸν « σώματός τε καὶ ψυχῆς εὐδαιμόνων σύμβολον » ως βεβχιστὸς ὁ Λουκιανὸς (Τ. I. σελ. 329 ἔκδοσ. Teubner).

Διὰ τῆς θαυμασίας ταύτης ἐξελίξεως τὸ εὖ πράττειν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀπλῆς ἰδέας τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκτελέσεως ἔργου γειρωνακτικοῦ καὶ βαναύσου ἀνεβιβάσθη εἰς μέγα ὕψος ἡθικῆς ἀντιλήψεως τῶν ἀνθρωπίνων ποάξεων.

Ἐν τούτοις ὁ λαὸς δὲν ἡρέσθη εἰς ταῦτα, ἀλλ' ὀθούμενος ὑπὸ τῆς ἴσχυρᾶς αὐτοῦ λογικῆς καὶ θέλων νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἀκρότατον τῶν συμπερισμάτων ἐξῆρεν ἔτι μᾶλλον τὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἐξαριθμεῖς καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ὑπάτην φιλοσοφικὴν ἀλήθειαν. Ἀπέδωκεν εἰς τὸ εὖ πράττειν τὴν ἔννοιαν τῆς εὐδαιμονίας, συνεταύτισεν ἀμφοτέρας τὰς λέξεις καὶ ἐθεβάισε μετὰ πεποιθήσεως: « ὁ εὖ πράττων εἶνε ὁ εὐδαιμών ».

Τὴν εὐδαιμονίαν λοιπόν, ἥτις εἶνε ὁ τελικὸς τοῦ βίου σκοπός, εὑρον οἱ "Ελληνες ὑπάρχουσαν οὐγὶ ἐν τῇ ἀκινησίᾳ, οὐγὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ ἀπραξίᾳ, ἀλλὰ τούναντίον ἐν τῇ ποάξει, ἐν τῇ τελείᾳ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ὑγείᾳ, ἐν τῇ τελείᾳ αὐτῶν ἀξμονικῇ λειτουργίᾳ μετὰ γνώσεως καὶ μελέτης τῶν ἐπιγειουμένων, τῆς φρονήσεως πρωτοστατούστης διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ποάξεων. Ἄλλ' ἡ φρόνησις εἶνε ἐν τῶν στοιχείων τῆς ἀρετῆς, ὥστε κατ' ἀνάγκην πρέπει οὐκ ἀσκῆ τὴν ἀρετήν, ἥτοι νὰ γίνει ἐνάρετος, ὁ θέλων νὰ γίνει εὐδαιμών.

Οὕτω πρὶν ἢ ὁ Σωκράτης ἀποδείξῃ διαλεκτικῶς τὴν « ταυτότητα τῆς ἀρετῆς καὶ εὐδαιμονίας », εἶχεν ἦδη βαθέως κινητικὴν ὁ λαὸς ἐν τῇ συνειδήσει τὴν ταυτότητα αὐτήν. "Οταν δὲ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Γοργίᾳ, τῷ Θωμαστῷ διαλόγῳ, ὅστις δικαίως ἐκλήθη τὸ « Εὐαγγέλιον τῆς φιλοσοφίας », κηρύττει « τὸν σώφρονα δίκαιον καὶ ἀνδρεῖον καὶ ὄστιον, ἀγαθὸν ἀνδρῶν εἰναι τελείως, τὸν δὲ ἀγαθὸν εὐ τε καὶ καλῶς πράττοντα ἀλλ' πράττῃ, τὸν δὲ εὖ πράττοντα μικάριον τε καὶ εὐδαιμόνα εἶναι », καὶ ὅταν ἐν τῷ Χαροπίδῃ λέγῃ: « ἀμαρτίας γάρ εἴησημένης, ὁσό-

τητος δὲ ἡγουμένη ἐν πάσῃ πράξει, ἀναγκαῖον καλῶς καὶ εὖ πράττειν τοὺς οὕτω διαχειμένους, τοὺς δὲ εὖ πράττοντας εὐδαιμονας εἶναι», ἐπαναλαμβάνει δι, τι ἥδη μυριάκις ὁ λαὸς σκεπτόμενος ἐπίστευσεν ως ἀληθὲς καὶ διετύπωσεν ως κορύφωμα τῆς λέξεως εὖ πράττειν τὴν ἐσχάτην καὶ ὑπάτην αὐτῆς σημασίαν, τὴν τῆς εὐδαιμονίας. "Αρα ὁ Πλάτων διὰ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλων ὅμοιών ἀλλαχοῦ χωρίων δὲν ἐκφέρει ίδιον δόγμα, καὶ ἐν τῇ λέξει τοῦ λαοῦ παραδεδεγμένην ἀρχὴν ὅτι ὁ «εὖ πράττων κατ' ἀνάγκην εἶνε καὶ λέγεται εὐδαιμων».

Ο 'Αριστοτέλης, ὁ τὰ στοιχεῖα τῆς εὐδαιμονίας ἀναλυτικώτατα μελετήσας καὶ περιγράψας, ἐπίσης ὅμολογει ὅτι τὸ εὖ πράττειν ὑπολαμβάνεται ταύτον τῇ εὐδαιμονίᾳ, ὅτι συνάδει τῷ λόγῳ τὸ εὖ ζῆν καὶ τὸ εὖ πράττειν τὸν εὐδαιμονα, σχεδὸν γάρ εὔζωί τις εἰρηται καὶ εὐπράξια (Ηθ. Α. η) «τό τε γάρ εὖ πράττειν καὶ εὖ ζῆν τὸ αὐτὸ τῷ εὐδαιμονεῖν». (Ηθ. Εὐδημ. Β. 40).

Φιλοσοφικῶς ἔξετάζων τὴν οὐσίαν τῆς εὐδαιμονίας καταλήγει εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα, ὅσα ἥδη ἡ λέξις τοῦ εὖ πράττειν παραστατικώτατα εἰκονίζει διὰ τῶν διαφόρων φάσεων, ἀς ὁ λαὸς ἔδωκε βραχιαγάντιας εἰς τὴν ἀναπτυσσομένην αὐτῆς ἔννοιαν.

Καὶ πρῶτον συστατικὸν τῆς εὐδαιμονίας εύρισκει ὁ 'Αριστοτέλης ἐν τῇ ἐνεργείᾳ, ἐν ταῖς πράξεσι, «καὶ γάρ ἡ εὐδαιμονία ἐν πράξει ἐστὶ καὶ τὸ τέλος πρᾶξις τις ἐστί» (Ποιητ. 6. 7.) "Αρχ ἐν τῇ ἀπράξιᾳ ἦτοι ἐν τῷ μηδὲν πράττειν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ εὐδαιμονικὴ κατάστασις: «ἀδύνατον τὸν μηδὲν πράττοντα, πράττειν εὖ.» (Πολ. Ζ. γ. I) "Εκκυτος βλέπει ὅτι ἡ λογικῶς καὶ φιλοσοφικῶς ἀναπτυχθεῖσα ἐν τῇ λέξει εὖ πράττειν ἔννοια λύει ἀφ' ἑαυτῆς τὰς τιθεμένας ἐρωτήσεις καὶ ἀπορίας, καὶ ἀποκλείει τὴν πεπλανημένην θεωρίαν τὴν παρ' Ἰνδοῖς καὶ ἄλλοις ἔθνεσι χρατήσασν, καθ' ἥν ἡ ίδεα τῆς εὐδαιμονίας ἀριθμητικὰς συνδέεται μετὰ τῆς ιδέας τῆς ἀπράξιας, τῆς ἀπολύτου ἡρεμίας, τῆς ἐκμηδενίσεως, καὶ καθ' ἥν τὸ dolce far niente παρὰ τοῖς σκεπτομένοις, ως οἱ Δαχαρόνοι τῆς Νεαπόλεως, ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς εὐδαιμονίας.

Δεύτερον συστατικὸν εύρισκει ἐν τῇ φρονήσει καὶ τῇ τελείᾳ ἀρετῇ. Διότι, ταύτης πρωτοστατούσης ἐν πάσει πράξει, ἡ πιθνότης ἀποτυχιῶν ἐν τῷ βίῳ καταντᾶ εἰς τὸ ἐλάχιστον ὅριον καὶ ὄσακις ἐπέρχονται ἀτυχήματα, ὁ φρόνιμος καρτερικῶς καὶ ἀνεύ ύπερμέτρου λύπης τὰ ὑποδέχεται. Φάρμακον ἀλυπίας μέσιστον εἶνε ἡ συναίσθησις ὅτι αἱ ἀποτυχίαι δὲν προέρχονται ἐξ ιδίας ἡμῶν ἀθουλίας.

Τὰ ἐκ τῆς ψυχῆς ἔξαρτώμενα ἀγαθά, ή φρόνησις καὶ ἡ ἀρετὴ ἐν γένει, δὲν ὑπόκεινται εἰς ἀφίρεσιν, λήστευσιν καὶ ἀπώλειαν, ἐνῷ τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ἀγαθὰ ὑπόκεινται. Γνωστὴ εἶνε ἡ περίφημος ἀπάντησις, ἣν ἔδωκεν ὁ φιλόσοφος Στίλπων εἰς τὸν Δημήτριον τὸν καταστρέψκυντα τὴν πατρίδα τοῦ φιλοσόφου Μέγαρα καὶ ἐρωτήσαντα ἀν ἀπώλεσέ τι. — «Οχι, εἴπε τίποτε δὲν ἀπώλεσκι· διότι ὁ πόλεμος δὲν λαφυραγωγεῖ τὴν ἀρετὴν». Προσέτι, δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν καὶ φυλάξωμεν τὰ ἔξωτερικά ἀγαθὰ διὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ἀδύνατον ν' ἀποκτήσωμεν τὴν ἀρετὴν διὰ τῶν ἔξωτερικῶν ἀγαθῶν. Τὴν φιλοσοφικὴν ταύτην σκέψιν ἔξήγενον σχεδὸν αὐταῖς λέξεσι, πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἰσοκράτης.

'Αναγκαῖον ἄρα συμπέρασμα ἔπειται ὅτι ἡ τύχη εἶνε στοιχεῖον ὅλως ἀλλότριον καὶ μὴ ἀπαραίτητον διὰ τὴν εὐδαιμονίαν· διότι εἶνε ὅλως διάφορος ταύτης ἡ εὐτυχία: «ἐπεὶ καὶ τὴν εύτυχίαν τῆς εὐδαιμονίας διὰ ταῦτα ἀναγκαῖον ἐτέραν εἶναι· τῶν μὲν γὰρ ἐκτὸς ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς, αἵτιον ταύτοματον καὶ ἡ τύχη· δίκαιος δ' οὐδεὶς οὐδὲ σώφρων ἀπὸ τύχης οὐδὲ διὰ τύχην ἐστίν». (Πολιτ. Ζ. α.) καὶ πάλιν: «τὸ δὲ μέγιστον καὶ κάλλιστον (δηλ. τὴν εὐδαιμονίαν) ἐπιτρέψκι τύχη, λίαν πλημμελές ἀν εἴη». (Πολ. Α. Θ.)

'Η ἑλληνικωτάτη αὕτη ἴδει περὶ εὐδαιμονίας κατοπτρίζεται ἐν τῇ διεδοχικῇ σειρᾷ τῶν ἐννοιῶν, ἃς προσέλαβε τὸ εὖ πράττειν παρὰ τῷ λαῷ κατὰ πρῶτον. Οἱ πρὸ τοῦ Σωκράτους καὶ οἱ μετ' αὐτὸν φιλόσοφοι στερρῶς ἔχονται τῆς ἴδειας ταύτης προβαίνοντες εἰς φιλοσοφικωτέρας ἀναπτύξεις τῆς οὐσίας καὶ τῶν στοιχείων τῆς εὐδαίμονίας, ὡς διετύπωσε καὶ ἐπίστευσεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς χωρίζων καὶ διακρίνων πάντοτε ταύτην ἀπὸ τῆς εὐτυχίας.

'Ἐν τούτοις παρὰ τοῖς νεωτέροις ἔθνεσι καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἴδεια τῆς εὐδαιμονίας ἀρρήκτως συνδέεται μετὰ τῆς καλῆς τύχης. Σήμερον λέγομεν εὐτυχίαν bonheur, πρὸς δήλωσιν τῆς εὐδαιμονικῆς καταστάσεως. Καὶ οἵτινες οὐδεὶς τῆς καλῆς τύχης καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ εὖ πράττειν τὴν εὐδαιμονίαν, διότι ἡ λέξις happiness ἔχει ρίζην happen τυγχάνειν, τύχη.

'Η λαϊκὴ φιλοσοφία τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν νεωτέρων ἔθνῶν τῆς Εὐρώπης δεχθεῖσα ἐν τῇ κατεργασίᾳ τῆς γλώσσης αὐτῶν τὴν «τύχην» οὐ μόνον ὡς ὑπόθεσθρον ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπόστασιν τῆς εὐδαιμονίας, ἀπέδειξε πόσον ταπεινὴ καὶ πρόσγειος διατελεῖ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν σοθικὰν καὶ συστηματικὴν φιλοσοφίαν λαοῦ παραγγάγοντος τὸ «εὖ πράττειν» καὶ δόντος εἰς τὴν

λέξιν ταύτην τόσην ζωήν, τόσον βάθος ἐννοίας καὶ τόσην ύψη-
λήν ἀλήθειαν.

Τὸ «εὗ πράττειν» ύπηρξε λέξις λίαν προσφιλῆς καὶ λίαν
συνήθης, καθ' ἑκάστην εἰς τὰ χείλη καὶ τὴν γραφίδα τῶν ἀρ-
χαίων περιφερομένη ἔνεκκ οἵμως τῆς φιλοσοφικῆς Βαρύτητός
της ἡρέσκετο μᾶλλον εἰς τὸν πεζὸν λόγον ἢ εἰς τὸν ἔμμετρον.

Ἐπὶ τέλους δὲ μετὰ τὴν γενίκευσιν τῆς τελευταίας ἐννοίας
περὶ εὐδαιμονίας κατέστη πλέον ἡ συνήθης προσαγόρευσις τῶν
Ἐλλήνων καὶ καθημερινή εὐχή. Ἐκ δὲ τῶν πολυαριθμών εὐχῶν
ἐλογίσθη ἡ ἀρίστη, ὡς πληρεστέρα ὅλων· πράγματι δὲ οὕτα ἡ
φιλοσοφικωτάτη πασῶν περιέλαβεν ἐν ἐλαχίστῳ τὴν λύσιν τοῦ
μεγίστου των προσβλημάτων τοῦ βίου, τὴν εὐδαιμονίαν.

Αλλη εὐχὴ ἐπίσης προσφιλῆς καὶ συνήθης - τὸ χαιρεῖν,
ὑπῆρξεν ἡ ποιητικωτάτη τῶν εὐχῶν. Λί δύο κατέται εὐχαὶ «εὗ
πράττειν» καὶ «χαίρειν» ἀποτελοῦν τὰ δύο ὡς αισθάτα ἄνθη
τῆς φιλοσόφου καὶ ποιητικῆς Ἑλλάδος, μοναδικὰ καὶ ἀπα-
ράμιλλα. Καὶ τὸ μὲν «χαίρειν ἢ χαίρετε» μετὰ τόσας χιλιετη-
ρίδας ζῇ ἔτι εἰς τὰ χείλη τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, μυροβόλον
πάντοτε καὶ ποιητικώτατον, διὰ τὸ ὅποιον μᾶς ζηλεύουν οἱ ξέ-
νοι ἀκούοντες τὴν προσφώνησιν ταύτην κατάλληλον μᾶλλον διὰ
τοὺς εὐτυχεῖς κατοίκους τῶν Ἡλυσίων πεδίων. Ἀλλὰ τὸ «εὗ
πράττειν» καὶ ὡς προσφώνησις καὶ ὡς λέξις ἀπέθανε δι' ήμας.

Δύναται ἀρά γε ἐντεῦθεν νὰ συμπεράνῃ τις, ὅτι διὰ τὸν λαὸν
ἡ ποίησις εἶνε μακροστικώτερη τῆς φιλοσοφίας;

Κων/λις, Ἰούνιος 1904.

ΓΕΩΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

«ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΕ ΚΡΥΦΟΝ ΗΧΟ»

«Η πεταλούδα κι ὁ ποιητής

— «Ω πεταλούδα ὀλόλευκη,
ποῦ ἀνοιχτόφερη γυργοπετᾶς;
καὶ πότε στ' ἄνθη χαμηλώνεις
καὶ τὰ λουλούδια χαιρετᾶς;

Μήν εἶσαι ἀγάπη ἀπόκοσμη
ποῦ ὡνειρεύτηκε ἡ ψυχή μου; »

— «Η Μοίρα σου εἰμαί, ὦ Ποιητή...
σὰν τ' ὄνειρό σου εἶνε ἡ ζωή μου.

Ζάκυνθος

ΜΑΡ. ΣΙΓΟΥΡΟΣ